

บทคัดย่อ

รหัสโครงการ	RDG5950083
ชื่อโครงการ	แนวทางการพัฒนาและเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับเกษตรกรชาวไร่ อ้อยในมิติด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม 2) เพื่อศึกษาสืบสานทางการประกอบอาชีพของเกษตรกรชาวไร่ อ้อย ตั้งแต่การก้าวเข้าสู่อาชีพ ขั้นตอนการทำงาน สืบสานทางการพัฒนา และเป้าหมายของการประกอบอาชีพ และ 3) เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาและเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับเกษตรกรชาวไร่ อ้อยเพื่อการคงอยู่ใน อาชีพได้อย่างยั่งยืน โดยได้ทำการศึกษาภักดิ์กลุ่มเกษตรกรชาวไร่ อ้อยจากจังหวัดนครสวรรค์ จังหวัด กำแพงเพชร และจังหวัดสุโขทัย ซึ่งได้ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสำรวจด้วยแบบสอบถาม การ สัมภาษณ์เชิงลึกเฉพาะราย และการสนทนากลุ่ม ซึ่งในการสนทนากลุ่มนี้ได้ใช้การจัดเวทีแลกเปลี่ยนความ คิดเห็นระหว่าง 2 กลุ่ม คือ (1) กลุ่มเกษตรกรชาวไร่ อ้อย กับ (2) กลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้แก่ ตัวแทนจาก โรงงานน้ำตาล ผู้แทนเครือข่าย ผู้แทนภาครัฐ/เอกชน
หัวหน้าโครงการ	ดร.ธีราพร ทองปัญญา
ระยะเวลาดำเนินการ	1 ปี 6 เดือน (ตั้งแต่วันที่ 1 มิถุนายน 2559 ถึง 30 พฤศจิกายน 2560)

งานวิจัยนี้ใช้วิธีการวิจัยแบบผสม โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาวิถีชีวิตของเกษตรกรชาวไร่ อ้อยในมิติด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม 2) เพื่อศึกษาสืบสานทางการประกอบอาชีพของเกษตรกรชาวไร่ อ้อย ตั้งแต่การก้าวเข้าสู่อาชีพ ขั้นตอนการทำงาน สืบสานทางการพัฒนา และเป้าหมายของการประกอบอาชีพ และ 3) เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาและเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับเกษตรกรชาวไร่ อ้อยเพื่อการคงอยู่ใน อาชีพได้อย่างยั่งยืน โดยได้ทำการศึกษาภักดิ์กลุ่มเกษตรกรชาวไร่ อ้อยจากจังหวัดนครสวรรค์ จังหวัด กำแพงเพชร และจังหวัดสุโขทัย ซึ่งได้ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสำรวจด้วยแบบสอบถาม การ สัมภาษณ์เชิงลึกเฉพาะราย และการสนทนากลุ่ม ซึ่งในการสนทนากลุ่มนี้ได้ใช้การจัดเวทีแลกเปลี่ยนความ คิดเห็นระหว่าง 2 กลุ่ม คือ (1) กลุ่มเกษตรกรชาวไร่ อ้อย กับ (2) กลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้แก่ ตัวแทนจาก โรงงานน้ำตาล ผู้แทนเครือข่าย ผู้แทนภาครัฐ/เอกชน

สำหรับผลการวิจัยในมิติทางด้านสังคมพบว่า วิถีชีวิตในมิติด้านสังคมของเกษตรกรชาวไร่ อ้อยเป็น ลักษณะของการอาศัยทุน ทั้งทุนมนุษย์และทุนสังคมที่ตนเองมีอยู่เดิมและที่สร้างเพิ่มเติมขึ้นมาเพื่อช่วยในการ สนับสนุนการทำงานและการใช้วิถีชีวิตของเกษตรกร ซึ่งในภาพรวมเกษตรกรชาวไร่ อ้อยส่วนใหญ่ (ร้อยละ 83.88) ยังคงมีความพึงพอใจต่อวิถีชีวิตของการเป็นเกษตรกรชาวไร่ อ้อยอยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด ทั้งนี้ใน การเข้าสู่อาชีพของเกษตรกรชาวไร่ อ้อยพบว่า มี 3 ลักษณะสำคัญคือ (1) สืบทอดจากครอบครัว (2) คิดและ เริ่มทำด้วยตนเอง และ (3) ได้รับคำแนะนำ/ถูกซักวอนจากบุคคลอื่น โดยเกษตรกรทั้งรุ่นเก่าและรุ่นใหม่ส่วน ใหญ่ (ร้อยละ 53.85 และร้อยละ 50.00) ได้เข้าสู่อาชีพด้วยการสืบทอดมาจากครอบครัว และเมื่อเข้าสู่อาชีพ แล้ว เกษตรกรได้มีความกีดขวางกับกลุ่มคนต่างๆ ที่ไม่ใช่เฉพาะแต่เกษตรกรชาวไร่ อ้อยด้วยกันเท่านั้น แต่ยัง เป็นลักษณะของการทำงานร่วมกันระหว่างกลุ่มทางสังคมต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสัมพันธ์กับกลุ่มของ เกษตรกรชาวไร่ อ้อยด้วยกันและกลุ่มทางโรงงานน้ำตาล โดยเป็นในรูปแบบของการจ้างและหรือเช่า ผ่าน ขั้นตอนการทำงานของเกษตรกรชาวไร่ อ้อย 5 ขั้นตอน คือ (1) ขั้นตอนการเตรียมก่อนปลูก ทั้งในเรื่องของการ เตรียมดินและเตรียมพันธุ์อ้อย (2) ขั้นตอนการปลูก (3) ขั้นตอนการดูแล (4) ขั้นตอนการเก็บเกี่ยว และ (5) ขั้นตอนการขนส่ง ทำให้การมีเครือข่ายและความสัมพันธ์ทางสังคมที่ดีกับกลุ่มคนต่างๆ จึงเป็นสิ่งที่จำเป็น สำหรับการทำงานของเกษตรกรชาวไร่ อ้อยและเป็นช่องทางหนึ่งของการได้พัฒนาความรู้ที่จะนำไปสู่การ พัฒนาอาชีพของตน ซึ่งเกษตรกรส่วนใหญ่มีการตั้งเป้าหมายในการทำงานของตน และมีความคาดหวังใน อนาคต โดยมีความคิดในการสืบทอดอาชีพสู่ลูกหลานและต้องการที่จะอยู่ในอาชีพการทำไร่อ้อยของตนต่อไป ซึ่งแนวทางที่จะช่วยพัฒนาและสร้างความเข้มแข็งให้กับเกษตรกรชาวไร่ อ้อยสามารถอยู่ในอาชีพได้ต่อไป ต้องประกอบไปด้วย 1) ความร่วมมือระหว่างกันของกลุ่มต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มเกษตรกรชาวไร่ อ้อย กลุ่มจาก โรงงานน้ำตาล และกลุ่มจากหน่วยงานภาครัฐ ที่จะมาขับเคลื่อนให้เกิดการพัฒนาอาชีพการทำไร่อ้อยให้

เข้มแข็งขึ้น ด้วยการแสดงบทบาทและมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนด้วยความถูกต้อง เหมาะสม และเท่า เทียมกัน และ 2) เกษตรกรมีคุณลักษณะของการเป็นเกษตรกรที่ดีอันนำไปสู่ความเข้มแข็งในอาชีพ ซึ่ง ประกอบด้วย 4 ลักษณะสำคัญคือ (1) เป็นผู้รู้จักและห้ามความรู้หรือประสบการณ์ (2) เป็นผู้ที่มีความขยันและ ตั้งใจในการทำงาน (3) เป็นผู้มีใจรักในอาชีพทำไร่ อ้อย และ (4) เป็นผู้ที่มีวินัยการใช้จ่ายและรู้จักการต่อ ยอดเงิน

ในมิติทางด้านเศรษฐกิจ พบร้า เกษตรกรส่วนใหญ่มีที่อยู่หรือที่ทำการเป็นของตนเองซึ่งสามารถใช้ พื้นที่ของตนในการสร้างผลผลิตเพื่อหารเลี้ยงตนเองและครอบครัวได้ รายได้ต่อปีของเกษตรกรชาวไร่ อ้อย ขึ้นอยู่กับปริมาณผลผลิตอ้อยเป็นหลัก สามารถคาดการณ์รายได้ได้ค่อนข้างแน่นอนกว่าการปลูกพืชชนิดอื่น หากปีใดไม่ประสบกับสภาพอากาศภัยแล้ง ปริมาณผลผลิตจะอยู่ในเกณฑ์ที่ดี แต่ทั้งนี้ เกษตรกรส่วนใหญ่ยังขาด ความสามารถในการบริหารจัดการการเงินในครัวเรือน โดยเงินในการทำไร่ อ้อยส่วนใหญ่จะพึ่งพาการกู้ยืมเงิน จากโรงงานน้ำตาลเป็นหลัก และถ้าเป็นการกู้ระยะยาวเพื่อใช้ในการลงทุนในที่ดิน เครื่องจักรและอุปกรณ์ การเกษตร เกษตรกรรายกลางและรายใหญ่จะกู้จากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) นอกจากนี้ เกษตรกรยังค่อนข้างมีต้นทุนการทำไร่ อ้อยสูง โดยมีต้นทุนแปรผันที่เป็นต้นทุนหลักกว่าร้อยละ 82.4 ของต้นทุนทั้งหมด อย่างไรก็ตาม เกษตรกรได้มีการวางแผนอย่างมุ่งเน้นไปที่การเพิ่มรายได้จากการ ประกอบอาชีพไร่ อ้อย ผ่านความพยายามในการลดต้นทุนและการหารายได้ใหม่ทั้งจากการขยายพื้นที่การทำ ไร่ และจากการประกอบอาชีพเสริม แต่ทั้งนี้ เกษตรกรยังคงรับรู้การเปลี่ยนแปลงของสภาพเศรษฐกิจผ่าน ช่องทางวิทยุและโทรทัศน์ โดยขาดการเข้าถึงช่องทางใหม่ที่คนในสาขาอาชีพอื่นใช้ในปัจจุบัน ประกอบกับการ สนับสนุนจากภาครัฐยังคงเป็นการสนับสนุนในเรื่องการเงินเป็นหลัก ส่งผล ทำให้เกษตรกรยังคงใช้เป็นทางออกในการแก้ปัญหาสภาพคล่องและเงินทุนหมุนเวียนในการผลิตอ้อย

ในมิติทางด้านสิ่งแวดล้อม พบร้า การที่เกษตรกรชาวไร่ อ้อยมีผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ที่ต่ำกว่ามาจากการ เข้าถึงทรัพยากรสิ่งแวดล้อมที่ไม่เท่าเทียมกัน โดยเฉพาะทรัพยากรที่ดิน ทรัพยากรน้ำ คุณภาพท่อน้ำ และ การเข้าถึงเทคโนโลยีการปลูก นอกจากนี้ภัยใต้สถานการณ์ความแปรปรวนของสภาพลมฟ้าอากาศได้ส่งผล อย่างมากต่อปริมาณน้ำฝนที่ตกไม่สม่ำเสมอ ซึ่งมีผลโดยตรงต่อผลผลิตอ้อย โดยลักษณะของพื้นที่ปลูกอ้อย ของเกษตรกรมีทั้งที่เป็นพื้นที่ลุ่มและพื้นที่ดอน และปัญหาที่ดินที่มีผลต่อผลผลิตอ้อยของเกษตรกรส่วนใหญ่ (ร้อยละ 82.22) ก็คือ การประสบกับปัญหาความอุดมสมบูรณ์ของดิน นอกจากนี้ ในการตัดสินใจเข้าสู่อาชีพ พบร้า การเข้าถึงปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมของเกษตรกรชาวไร่ อ้อยที่ส่งผลต่อการผลิตอ้อย มีส่วนอย่างมากต่อ การตัดสินใจก้าวเข้าสู่อาชีพของเกษตรกร ได้แก่ คุณภาพของดิน ความเพียงพอของแหล่งน้ำ การเข้าถึงท่อน้ำ และเทคโนโลยี รวมถึงความแปรปรวนของสภาพภูมิอากาศ ปัญหาภัยพิบัติต่างๆ ส่วนขั้นตอนการทำงาน ในไร่อ้อยพบว่า เกษตรกรชาวไร่ อ้อยส่วนใหญ่ก่อนการปลูกอ้อยได้มีการใช้ปุ๋ยอินทรีย์บำรุงดิน และมีการไถ 耕耘ดินก่อนเพื่อบำรุงตอ อ้อย โดยเมื่อถึงเวลาของการตัดอ้อยพบว่า ส่วนใหญ่เลือกใช้วิธีตัดอ้อยสดด้วยการ ใช้รถตัด และได้ใช้รถไถในการกลบเศษวัสดุเหลือทิ้ง นอกจากนี้เกษตรกรยังได้รู้จักกิจกรรมปรับปรุงคุณภาพดิน และปรับตัวต่อปัญหาการระบาดของโรคพืชและศัตรูพืช รวมถึงการรับมือกับภัยแล้ง

คำสำคัญ: การพัฒนามนุษย์ การพัฒนาอย่างยั่งยืน เกษตรกรชาวไร่ อ้อย

Abstract

Project Code: RDG5950083

Project Name: Guidelines on The Reinforcement and Development to Strengthen the Sugarcane Farmers Sustainable Existing Career in Lower Northern

Project Chief: Dr. Teeraporn Thongpanya

Implementing Period: 1 year and a half (from 1 June 2016 to 30 November 2017)

This research, both quantitative and qualitative, had the objectives of 1) studying the ways of life of sugar cane farmers with regard to their society, economy and environments, 2) learning their occupational paths from career entry, working processes, developmental routes and career targets and 3) looking for the developmental and strengthening guidelines for sugar cane farmers' sustainable careers. The subjects were sugar cane farmers in Nakhon Sawan, Kamphaengphet and Sukhothai Provinces. The data were collected by questionnaire, in depth interview with certain specific subjects and group discussion. Idea exchange between the two groups, namely, the sugar cane farmers VS the people relevant to this farming, who were the representatives of the sugar cane plants, the network delegates and the representatives of the private and governmental sectors.

The socio-dimentional results indicated that the social ways of life of the sugar cane farmers were based on capital, i.e. the then-held and additionally created human and social capitals that supported the farmers' work and living. Most sugar cane farmers, 83.88 per cent, were satisfied with their farming life much to the most. The sugar cane farmers had come into their careers from three main ways, (1) transmission within family, (2) through thoughts and start by themselves, and (3) recommendations / persuasion by others. Most of the farmers, old and new, 53.85 and 50 per cent respectively, started their farming jobs from their own families. After the entry, the farmers had been associated with various groups of people including non-farmers and with the co-working between social groups especially the relationships among the sugar cane farmers and the sugar making plants in the format of hiring and / or lease via the 5 stages of the farmers' sugar cane working process, which were (1) the pre-growing stage with regard to soil and sugar cane variety preparation, (2) the growing stage, (3) the care-taking stage, (4) the harvesting stage, and (5) the transport stage. The social networks and relationships with other groups of people thus are necessary for the sugar cane farmers and were one channel of the know-how and career development. Most farmers set their working goals and had future expectations that they planned to transmit their careers to their afterwards generations and wished to do their works further. Accordingly, the

developmental and strengthening guidelines for the sugar cane farmers to sustain their careers must comprise of (1) the cooperation between groups, regardless of being the sugar cane farmers, the sugar producing plants and the governmental offices, all of whom need to drive on the sugar cane career development by assuming the correct, proper and equal roles and responsibilities, and (2) the creation of the good farmer qualifications that will lead to their career strength. The four main traits of being the good farmers are: (1) knowledge or experience seekers, (2) diligent persons with working determination, (3) love of sugar cane careers, and (4) income top-ups upon spending discipline.

In the economic dimension, the research discovered that most farmers had residential or income-earning land of themselves, where they could produce yields to raise themselves and families. The annual income of the sugar cane farmers depended on the sugar cane output volume mainly and their income projections showed more constant outcome than those of other farm plants. Without drought, yield volume were sufficiently high. Nonetheless, most sugar cane farmers still needed household financial management capacity on the ground that their farming activities mostly relied on loans at cane sugar making plants. The long term loans went to the investment in land and farming machinery and equipment. The medium and large farmers borrowed at the Agricultural and Cooperatives Bank. Besides, sugar cane growing recorded high costs, with the variable cost, the main in all, at more than 82.4 per cent. In reply to the high financial burden, farmers set up the targets with the emphasis on income adding via the cost reduction and new income sources from farming land increase and extra jobs. Notwithstanding, the farmers still recognized the economic change from television and radio without access to the new channels other professions have currently deployed. Meanwhile, the mainly financial supports from the external sources, i.e. plants and the governmental sector, rendered the solution to liquidity and current capital problems solely.

Regarding the environmental dimension, sugar cane farmers' varied yield averages per rai were attributable to the unequal access to the environmental resources, particularly land, water, breeding stems, and growing technology. The weather variation that led to the unsteady rainfall volume directly affected sugar cane growing that stood on either the wetlands or high terrain. The land problem that hurt the sugar cane growers (82.22 per cent) was the infertile land. In addition, the access to the growing environmental factors much led to the farmers' entry into the sugar can farming career. Those factors were the soil quality, the sufficiency of the water resources, the access to breeding stems and technology, including the weather variation and disaster problems. As for the working in the sugar cane farms, most farmers used organic fertilizers to maintain the soil before growing and subsequently

ploughing to maintain the sugar cane butts. The sugar cane harvesting scenario manifested the fresh cutting and ploughing over the waste materials by tractor vehicles. The farmers also learned how to improve the soil quality and adjust themselves to the epidemics of the plants and pests including how to handle drought.

Key words: human development, sustainable development, sugar cane farmers.